

Teorija pravednoga rata

Čović, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:005873>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-07**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI-BOGOSLOVNI FAKULTET
PREDDIPLOMSKI TEOLOŠKO – KATEHETSKE STUDIJE

IVANA ČOVIĆ

TEORIJA PRAVEDNOG RATA

Završni rad

Split, 2024.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI-BOGOSLOVNI FAKULTET
PREDDIPLOMSKI TEOLOŠKO – KATEHETSKE STUDIJE

IVANA ČOVIĆ

TEORIJA PRAVEDNOG RATA

ZAVRŠNI RAD

iz *Društvenog nauka Crkve*

Mentor: doc.dr.sc. Mirjana Pinezić

Split, 2024

SAŽETAK

Ovaj rad istražuje povijesni razvoj i ključne principe teorije pravednog rata u kontekstu katoličke teologije i društvenog nauka Crkve. Počevši od antičkih filozofa, poput Platona i Aristotela, pa sve do srednjovjekovnih teologa poput Tome Akvinskog, rad analizira različite pristupe koji su oblikovali teoriju pravednog rata. Pojam pravednog rata razmatra se kroz dva osnovna principa: *jus ad bellum* (pravo na rat) i *jus in bello* (pravo u ratu). Posebna pažnja posvećena je ulozi Crkve u oblikovanju moralnih smjernica o ratovanju, uključujući doprinose Drugog vatikanskog sabora, Katekizma Katoličke Crkve i Kompendija socijalnog nauka Crkve. Rad također analizira odabrane enciklike, s posebnim naglaskom na encikliku *Pacem in terris*, koje nude temeljne odrednice o pravednom ratu u suvremenom društvenom kontekstu.

Ključne riječi: rat, teorija pravednog rata, moral, crkveno učiteljstvo, Društveni nauk Crkve

SADRŽAJ

1.UVOD	1
1.2. ANTIČKI IZVORI	2
1.1.1. Platon i teorija pravednog rata	3
1.1.2. Aristotel i teorija pravednog rata	3
1.2.Srednjovjekovni izvori	4
1.2.1. Augustin i teorija pravednog rata	4
1.2.2. Toma Akvinski i teorija pravednog rata	5
1.2.2. Toma metodološki pristupa problematici kroz pitanja	6
1.3. Skolastički izvori	8
1.4. Suvremeni izvori	10
2. OSNOVNI PRINCIPI TEORIJE PRAVEDNOG RATA	11
2.1. <i>Jus ad bellum</i> (pravo na rat)	11
2.1.1. Pravedan uzrok	11
2.1.2. Ispravna namjera	11
2.1.3. Mjerodavan autoritet i javna objava	12
2.1.4. Posljednje sredstvo	12
2.1.5. Razumna nada u uspjeh	12
2.1.6. Proporcionalnost	14
2.2. <i>Jus in bello</i> (pravo u ratu)	13
2.2.1. Diskriminacija	13
2.2.2. Proporcionalnost	14
2.2.3. Pristanak na međunarodne pravne odredbe o zabrani oružja	15
2.2.4. Dobrohotno tretiranje ratnih zarobljenika	16
2.2.5. Suzdržavanje od korištenja sredstava <i>mala in se</i>	16
2.2.6. Suzdržavanje od odmazde	17
3. TEORIJA PRAVEDNOG RATA U SUVREMENOM CRKVENOM UČITELJSTVU	18
3.1. Drugi vatikanski sabor	18
3.2. Katekizam Katoličke crkve	19
3.3. Komentari socijalnog nauka Crkve	19
4. ODABRANE ENCIKLIKE U SVJETLU TEORIJE PRAVEDNOG RATA	20

4.1. <i>Pacem in terris</i>	20
4.2. <i>Gaudium et Spes</i>	21
4.3. <i>Evangelium Vitae</i>	22
4.4. <i>Caritas in Veritate</i>	23
4.5. <i>Fratelli Tutti</i>	24
5. ZAKLJUČAK	25
LITERATURA	26
IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI	30
SUMMARY	31

UVOD

Teorija pravednog rata jedna je od najvažnijih filozofskih i teoloških doktrina koja se bavi pitanjima etike rata i moralnog opravdanja uporabe sile. Tijekom stoljeća, ova teorija se razvijala kroz različite filozofske škole, religijske tradicije i povijesne kontekste, a njezine temeljne smjernice oblikovale su način na koji društva promišljaju o pravednosti u sukobima. Glavno pitanje koje teorija pravednog rata postavlja jest: pod kojim uvjetima je rat moralno opravdan te kako se u sukobu mora postupati kako bi se očuvala osnovna etička načela. Ovaj rad istražuje povijesni razvoj teorije pravednog rata od antičkih izvora, poput Platona i Aristotela, preko srednjovjekovnih teologa poput Tome Akvinskog, do suvremenih izvora, uključujući Katoličku crkvu i njezine dokumente, koji su pružili važan doprinos ovoj teoriji. Posebna pažnja posvećuje se osnovnim principima *jus ad bellum* (pravo na rat) i *jus in bello* (pravo u ratu), kao i interpretacijama ovih načela unutar katoličke misli. Enciklike Katoličke Crkve, kao što su *Pacem in Terris*, *Gaudium et Spes*, *Evangelium Vitae*, i *Caritas in Veritate*, analizirane su u kontekstu teorije pravednog rata, kako bi se pružio uvid u to kako Crkva tumači etičke dileme sukoba, mira i pravednosti u suvremenom svijetu. Cilj rada je pokazati kako se kroz različita povijesna razdoblja i teološke perspektive razvijala teorija pravednog rata te kako ona ostaje relevantna u današnjem globalnom društvu.

1. POVIJESNI RAZVOJ TEORIJE PRAVEDNOG RATA

U ovom poglavlju razradit ćemo kratki povijesni pregled teorije pravednog rata počevši od antike sve do moderne. Tu nalazimo prve inačice „pojmov: rat - mir - pravednost, odnosno naznake konstrukcija pravedni rat i pravedni mir. Da pojam mira nije povezan samo sa stanjem bez rata, nego više sa stanjem sreće, zadovoljstva, zdravlja, sklada, vladavine zakona, svjedoči nam ne samo grčka misao, nego i egipatski i mezopotamski mitovi, kao i židovska iskustva Starog zavjeta.“¹

1.1. Antički izvori

„Rat je otac svih stvari, svih kraljeva, jedne učini bogovima, a druge ljudima, jedne slobodnima, druge robovima.“² Tu možemo već vidjeti u spomenutoj Heraklitovoj misli kako i rani filozofski izvještaji uzimaju ratnu stvarnost pod razmatranje. U ovom slučaju Heraklit rat servira kroz prizmu stvaranja nečeg novog. To može biti i rađanje nečeg novog, drukčijeg do sada, pa čak i bolje.³ Starogrčka misao, naime, rat i mir ne stavlja kao oprečne pojmove nego daje širi društveni i moralni kontekst. Pojam mira ne ograničava samo na odsustvo rata, već je prema njima mir pojam pravednosti vladanja, sklada, sreće i zadovoljstva. Također u drevnih Egipćana i u mezopotamskim mitovima možemo pronaći pojam mira okarakteriziran kao dar u kontekstu blagostanja i sklada. U Starozavjetnim knjigama, mir – „Šalom“, ne izriče samo odsustvo ratovanja i sukoba, nego definira i cjelovitost, pravednost i sigurnost. Razvojem ovih ideja konačno ćemo doći do formuliranja teorije pravednog rata. Svoj značajan obol ovoj temi pronaći ćemo kasnije u srednjovjekovnoj teologiji, posebno Akvinčevoj, kao i u modernoj etici promišljanja o ratu i ratnim tematikama. Ova razmatranja dovest će nas u konačnici do razumijevanja kako se kroz povijest oblikovao moralni okvir teorije pravednog rata u filozofsko – teološkoj misli.⁴

¹ M. Buntić - I. Musić, Ideja pravednog rata i pravednog mira u antičkoj i skolastičkoj misli, *Vukovar '91. – genocid i memoricidna baština Europske unije*, Zagreb-Vukovar, 2014., 76.

² H. Dielis, *Die Fragmente der Vorsokratiker, Band I, Wesidmannsche Buchhandlung*, Berlin, 1903., 74. prema: M. Buntić - I. Musić, Ideja pravednog rata i pravednog mira u antičkoj i skolastičkoj misli, 75.

³ *Isto*, 76.

⁴ Usp. M. Buntić - I. Musić, Ideja pravednog rata i pravednog mira u antičkoj i skolastičkoj misli, 75.

1.1.1. Platon i teorija pravednog rata

Platon nigdje u svojim sačuvanim spisima ne spominje direktno teoriju pravednog rata kao takvu, već neke inačice i poveznice možemo sagledati iz konteksta njegovog opusa stvaralaštva, poglavito u djelu *Država*, ujedno njegovom najpoznatijem i gledajući kroz prizmu filozofije najvažnijem djelu. „Prema njegovu mišljenju uzrok rata je ekonomske prirode, a do njega dolazi u bolesnoj državi koja nije mudra, hrabra i umjerena, a ujedno je i nepravedna. U takvoj se državi ne proizvodi i ne troši samo ono što je potrebno, nego se proizvode i nepotrebne stvari. Time se stvara jedan sloj proizvođača luksuznih stvari, a kako zemlja više ne može zadovoljiti potrebe svojih građana, dolazi do ratova da bi se osvojila nova zemlja i tako otvorile mogućnosti za zadovoljenje potreba građana države.“⁵ „Kod Platona ne možemo nigdje vidjeti direktno govor o teoriji pravednog rata kakvu ju mi poznajemo, ali neke osnovne konture možemo vidjeti prema njegovom govoru o temeljnim vrlinama: mudrošću, hrabrošću, umjerenošću i pravednošću.“⁶ Bez obzira, bio unutarnji ili vanjski, rat se ne može temeljiti samo na hrabrosti. Kako bi bio funkcionalan, potrebno je uključiti i ostale vrline: mudrost, umjerenost i pravednost. Platon, dakle, smatra da se pravedan mir ostvaruje kad svatko vrši svoju dužnost i razvija vrline karakteristične za taj položaj. Tako vladari vladanjem postaju mudri, ratnici hrabri, a obrtnici umjereni. Kad bi se isključila pravednost i odvojila od ostale tri, država bi iz stanja mira prešla u stanje nutarnjih sukoba, bratoubilačkog rata, čime bi isključivanje pravednosti dovelo do najgorih mogućih zločina.⁷ Iz toga zaključujemo kako je bitna stavka temeljiti odnose unutar države upravo na spomenutim vrlinama kako bi se postigao sklad i harmonija i sačuvao mir i pravednost.

1.1.2. Aristotel i teorija pravednog rata

Kada Aristotel dotiče temu rata i mira i ona se nalazi konkretno unutar njegove filozofije države, a mogli bismo kazati i filozofije života. Cjelokupni život Aristotel dijeli na

⁵ M. Buntić - I. Musić, *Ideja pravednog rata i pravednog mira u antičkoj i skolastičkoj misli*, 76.

⁶ *Isto*.

⁷ *Usp. Isto*, 76-77.

zaposlenost i dokolicu, a s druge strane, rat i mir.⁸ Ratno umijeće Aristotel označava pojmom umijeće stjecanja, koje se primjenjuje protiv zvijeri i onih kojima se pod naravnom smislom ima vladati, a oni tu stvarnost ne prihvaćaju. Ratno umijeće (ratna vještina), tada se provodi u praksi, i tada je riječ o pravednom ratu.⁹ U tom kontekstu, konačna svrha svakog rata i ratovanja i razlog za pokretanje istog za Aristotela je mir, ali je naglasak na pravednom miru, koji se ne može provesti bez zauzimanja pravednog poretka. Treba naglasiti da pravednog poretka, ili oblika vladavine nema, ako se u njemu ne ostvaruje princip općeg dobra. Iz tog zaključujemo kako je ustrajanje na miru esencija i Aristotelove misli. Međutim, iz konteksta možemo zaključiti kako Aristotel daje neke smjernice po kojima rat može biti opravdan;

- Ako se tim ratom dolazi do oblika vladavine u kojemu se vlada na dobrobit onih nad kojima se vlada,
- Ako se rat poduzima kako ne bi robovali drugima,
- Kako bi gospodarili onima koji po svojoj naravi primarno jesu robovi.¹⁰

1.2. Srednjovjekovni izvori

1.2.1. Augustin i teorija pravednog rata

Iako se je ideja o pravednom ratu javila i prije, tj. već kod Platona i Aristotela, kao što smo vidjeli, danas ipak smatramo da su temelji udareni sa svetim Augustinom koji ovu teoriju razvija na sustavan način. Augustinova teorija pravednog rata je imala velik utjecaj na kasniji razvoj ove teme. On se u svojim promišljanjima nadovezao i na Cicerona i Ambrozija, te je u kontekstu rata pokušao definirati temelje moralno – etičke perspektive u pitanju tematike rata. Tu vidimo kako je ciljano izmireno Kristovo svetopisamsko mirotvorstvo i odbacivanje ideje svakog rata i nasilja. U tom kontekstu Augustin nastoji definirati određene moralne smjernice jer je sam zaključak taj da je rat naprosto neizbježna

⁸ Usp. Aristotel, *Politika*, Zagreb, 1992., 31-32., br. 1333a

⁹ Usp. M. Buntić - I. Musić, Ideja pravednog rata i pravednog mira u antičkoj i skolastičkoj misli, 76.

¹⁰ Usp. Aristotel, *Politika*, 21-36., br. 1333b. Prema: Usp. M. Buntić - I. Musić, Ideja pravednog rata i pravednog mira u antičkoj i skolastičkoj misli, 77.

stvarnost i da se pokazuje kao nužnost.¹¹ Prema Augustinu, posljedice ratova koji su završeni još uvijek se kroz vrijeme očituju. Tu spominje i oprečnost ove tematike življenja stvarnosti prema Božjem zakonu. Nadovezujući se na Platona, Augustin također razlikuje izvanjski i unutarnji rat koji može biti i pogubniji. Također smatra, poput Platona, da se treba oko pravednosti, tj. da se rat treba voditi na pravedan način, pa se to naziva teorija o *bellum iustum*. Augustin smatra da mudar čovjek ne može činiti nedjela kao neprijateljska strana, te da ga razboritost nuka da vodi pravedni rat.¹² U svojim promišljanjima o ratu, kojeg je i sam iskusio, došao je do nekih načela kojeg bi se trebalo držati kako bi rat uistinu bio pravedan, tj. da : 1. rat treba biti nenasilan; 2. samo legitiman autoritet ga smije voditi; 3. takav rat mora biti vođen samo i isključivo radi mira. Krajnji cilj *bellum iustum* dakle, treba biti mir, a onaj koji ga vodi i sudjeluje u njemu mirotvorac. Takvom ratu se ipak treba pristupiti kao posljednje sredstvo, tj. kad su iscrpljena sva druga sredstva. Po tome možemo zaključiti da je za Augustina pravedni rat moguć samo ukoliko su iscrpljena sva ostala sredstva te da je on posljednji izlaz iz situacije.¹³

1.2.1. Toma Akvinski i teorija pravednog rata

Kod Tome Akvinskog jasno vidimo utjecaj Augustinove misli kako u raznim filozofsko – teološkim temama tako i u ovom kontekstu vidimo jasno tijekom misli ova dva velika filozofa i teologa. Kada govorimo o teoriji pravednog rata i više je nego vidljivo da su neke misli preuzete od strane Tome Akvinskog i dalje razrađene, stoga Toma svoju teoriju formira na tragu Augustinove misli. Ono što kao novo susrećemo kod Tome svakako jest metodološki pristup ovoj tematici i problematici. Toma postavlja malo drukčija pitanja od Augustina, čime je ukazao na to da može biti više različitih polaznih stajališta, ali da se u najbitnijem slaže s Augustinom, te dolazi do sličnih odgovora, iako ih razdvajaju nekoliko stoljeća.¹⁴

¹¹ Usp. I. Mršić Felbar - D. Tolvajčić, Teorija „pravednog rata“ u katoličkoj misli, *Filozofska istraživanja*, 37 (2017.) 1, 49-50.

¹² Usp. A. Augustin, *O državi Božjoj / De civitate Dei*, Zagreb, 1996., III, 19, 7.

¹³ Usp. I. Koprak, Pacifizam i teorija pravednog rata, *Obnovljeni život*, 45 (1991.) 5, 460.

¹⁴ Usp. S. Buzar, Teorija pravednog rata sv. Tome Akvinskog, *Obnovljeni život*, 70 (2015.) 3, 311.

Svoju teoriju o pravednom ratu, Toma najviše analizira u svom najvećem djelu, tj. u *Summa Theologiae*, u *Pars Secunda Secundae*, q. 40.¹⁵

1.2.2. Toma metodološki pristupa problematici kroz pitanja

Može li ikoji rat biti moralno dopušten?

Kao i kod Augustina, Toma smatra da je jedan od principa za pravedan rat taj da ga vodi ispravan autoritet. Da bi rat bio moralno dopušten, potrebno je, uz legitiman autoritet, također i pravedan uzrok, jer autoritet ne smije započeti rat iz vlastitog hira. Toma smatra da ispravan uzrok znači da se radi o pravednom napadu, tj. da se jedino ratom može ispraviti nepravednost koju su napadači izvršili (npr. nepravedno oduzeti teritorij), te time zaslužuju biti napadnuti. To se, svakako treba izvršiti jedino nakon što su iscrpljena sva druga sredstva, te je napad ostao kao posljednje sredstvo. Ovakvo razmišljanje danas izgleda kao da bi bilo previše temeljeno na legalizmu.¹⁶ „Naime, zato što nad suverenima ne postoji nikakav zemaljsko–pravni autoritet kojemu bi se radi problema mogli obratiti, u određenim su situacijama naprosto prinuđeni posegnuti za oružjem.“¹⁷ Samoobrana je, također, primjer pravednoga uzroka rata. Kao što je naravno pravo da se pojedinac ima pravo braniti, tako i država u tom kontekstu ima pravo pokrenuti sukob.¹⁸

„Nadalje, rat može biti dopušten jedino ako postoji ispravna namjera u njegovu pokretanju.“¹⁹ Shodno tome, „prva dva uvjeta, ispravan autoritet i pravedan uzrok, nisu dovoljni. Lako je zamisliti situaciju u kojoj tiranin, koji je također suveren bez obzira na svoje negativne moralne osobine, sam stvori situaciju u kojoj može uspostaviti pravedan uzrok kako bi prikrio stvarne razloge, poput pohlepe i teritorijalnoga širenja, radi kojih želi pokrenuti rat. Iza autoriteta vladara i pravednoga uzroka mora, dakle, stajati želja i nakana“.²⁰

¹⁵ Usp. T. Akvinski, *Summa Theologiae*, II, *Država*, Globus, Zagreb, 1990. 220. (Dalje: S. Th.)

¹⁶ Legalizam - dosljedno i čvrsto poštivanje i priklanjanje odredbama zakona.

¹⁷ S. Buzar, *Teorija pravednog rata sv. Tome Akvinskog*, 312

¹⁸ Usp. *Isto*.

¹⁹ *Isto*, 313.

²⁰ *Isto*.

Nadalje, Toma u ovom kontekstu opet se poziva na Augustina: „*U pravih [Božjih] štovatelja čak su i ratovi u znaku mira, jer se ne vode radi pohlepe i okrutnosti, već u nastojanju za mirom, da se opake zauzda, a dobre pomogne. Može se dogoditi da je zakonita vlast onoga koji započinje rat i da je razlog pravedan, pa ipak da rat postane nepravedan zbog zle nakane* (S. Th. II, 2, 40).“²¹

Smiju li se svećenici boriti u ratu?

Kao prvi argument, Toma smatra da, ukoliko je rat dopušten i pravedan, te je u službi obrane siromašnih i države od nepravednoga neprijatelja, svećenici kao pastiri naroda bi trebali sudjelovati u obrani. Na to Toma konstantira da crkvenjacima nije svojstvena fizička borba, već duhovna u ovakvim sukobima, to jest, poziva na spasonosne opomene, molitve, a kada je to nužno, i odluke o izopćenju. Kao drugi argument Toma navodi primjer napada Saracena, te papinsku zapovijed narodu da sudjeluje u obrani rimske obale²², iz čega bi se moglo izvući zaključak da ova naredba uključuje i biskupe. Toma, međutim, precizira da svećenici mogu sudjelovati u ratu, pružajući svećeničku i ljudsku pomoć, ali ne da se konkretno fizički bore. Toma navodi i argument izjednačavanja odobravanja ili izvršavanja čina, tj. da onaj svećenik koji odobrava pravedan rat, da u njemu može onda i sudjelovati. Njegov odgovor je da sam rat i sudjelovanje u njemu nije grešno i neispravno, ali da se svećeničkoj službi ne priliči da se oni bore izravno u ratu. Kao četvrto, Toma navodi argument koji svećenicima i biskupima dozvoljava ratovati, ukoliko se borbom u pravednom ratu postižu zasluge koje su dozvoljene, pa svatko treba na njih imati pravo. Na to Toma odgovara da svećenicima ratovanje ostaje zabranjeno jer su im shodno njihovoj službi već upriličena zaslužnija djela. Kao primjer navodi bračni čin, koji je kao takav ispravan i vrijednosan, ali je nepriličan u onih koji su položili zavjet čistoće jer oni imaju obvezu prema većem dobru na koje su pristali.²³

Tomine izjave sugeriraju da prilagođavanjem njegovih srednjovjekovnih ideja modernim situacijama možemo zaključiti da bi određene profesije, poput liječničke i svećeničke, trebale ostati neutralne i nepristrane kako bi podržale opće moralno dobro.

²¹ S. Buzar, Teorija pravednog rata sv. Tome Akvinskog, 313.

²² Usp. *Isto*, 219 - 226.

²³ Usp. *Isto*.

Trebali bi se zalagati za sve uključene strane bez favoriziranja, te imati jedinstven pristup bez predrasuda i zauzimanja strana.

Postavlja se i pitanje može li se u ratu služiti varkama?

Tomino pitanje bavi se uporabom taktičkih varki u ratovanju. Već je Augustin smatrao da je dobro sačuvati „dobru vjeru” među zaraćenim stranama i držati se, što je moguće više pravila ratovanja, čak i u ratnim okolnostima. Smatrao je, ipak, da su dozvoljene određene taktičke varke, no nije donio argumente koji bi razlikovali prijevaru od taktičke varke.²⁴ Augustin se poziva isključivo na pojam prijevare i tu se zaustavlja, ne objašnjavajući dalje tu razliku. Varka se onda može odnositi na neotkrivanje planova. I Toma, dakle, smatra da takva vrsta varke ne krši „dobru vjeru” među protivnicima, budući da proizlazi iz nužnosti same borbe. Shodno tome, niti zasjede i ostale forme prijevare nisu oprečni ispravnoj nakani.²⁵

1.3. Skolastički izvori

Iz razdoblja skolastike najviše relevantnog sadržaja o teoriji pravednog rata donose Francisco Suarez i Francisco de Vitoria. Uzmemo li u kontekst vrijeme njihovog djelovanja kada su u Europi bile prisutne ekspanzije reformacije te nastajali novi poretki država, a istovremeno europski narod otisnuo se u nova geografska preoceanska otkrića²⁶ ostavljajući za sobom moralni izokret nad domorodačkim stanovništvom, dolazimo do ove dvojice filozofa koji su, naslanjajući se na Tominu tradiciju objedinili neke značajke teorije pravednog rata. De Vitoria i Suárez definiraju kao napadački ili agresivni rat kao „rat u kojem cilj nije samo obrana i povratak onoga što nam je oduzeto već i osveta za neko zlodjelo koje je počinjeno nad nama.“²⁷ Vitoria naime izdvaja tri kriterija koja moraju biti zadovoljena kako bi se rat smatrao opravdanim:

²⁴ Usp. J. M. Mattox, Augustine's Political and Social Philosophy, *Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2011, dostupno na: <http://www.iep.utm.edu/aug-poso/> (pristupljeno 19.8.2024.).

²⁵ Usp. S. Buzar, Teorija pravednog rata sv. Tome Akvinskog, 314 - 315.

²⁶ Prva kolonijalna osvajanja koja su bila misionarskog karaktera.

²⁷ B. Simeunović, Distinkcija *jus ad bellum* i *jus in bello* unutar teorije pravednog rata, *Prolegomena* 17 (2018) 2, 181.

1. legitimni autoritet
2. pravedan razlog
3. proporcionalnost

Prvi princip je isti kao kod Augustina i Tome, te podrazumijeva da jedino priznati autoritet, tj. država, ili vladar koji ima svu upravljačku moć može voditi rat. Ovo se na poseban način odnosi na ratove koji imaju napadački karakter, jer i pojedinci imaju pravo na samoobranu, osim države. Država po svojoj dužnosti mora obraniti svoje podanike. Vitoria definira drugi kriterij na način koji se razlikuje od svojih prethodnika. Prema njegovim riječima, pravda u ratu postiže se samo kada postoji određena materijalna šteta koju rat želi razriješiti. Čimbenici poput obrane, širenja religije, širenja carstva ili države, traženja osobne slave... nikada se ne smatraju opravdanjem za rat. Ne smatra se svaka vrsta materijalne štete odgovarajućim razlogom za rat. Stoga možemo zaključiti da bi pretrpljena šteta trebala biti dovoljno značajna da opravda uporabu sile, što znači da se razmjeri nanesene štete moraju uskladiti sa štetom za koju se očekuje da će proizaći iz sukoba. U ovome je prisutan treći kriterij ili kriterij proporcionalnosti.²⁸ „Ovim de Vitoria uspješno zaokružuje niz kriterija *jus ad bellum*, pa prelazi na upućivanje kako ponašanje u ratu, odnosno pravda *in bello*, također ima svoj udio u pravednosti rata kao cjeline.“²⁹ Suárez se nadograđuje na Vittoriju, nadograđujući vlastita promišljanja, posebno u vezi nekih objektivnih ograničenja u ratu. On podrobnije od de Vitorie objašnjava pitanja pravde vezane uz razdoblje prije, nakon i poslije rata. Njegov doprinos vidimo u sljedeće dvije ključne stavke: „u uvođenju sasvim novog kriterija *ad bellum* i u ponovnom promišljanju kriterija pravednog postupanja vojnika u ratu.“³⁰ Ovaj novi kriterij se odnosi na činjenicu da u kontekstu pravednog rata „treba uzeti u obzir i izglednost pobjede, naime, treba procijeniti izgled za pobjedu u odnosu na stupanj rizika od potencijalnih gubitaka kako bi se barem izjednačilo (a u najboljem slučaju prevagnulo) ono što ratom dobivamo i ono što njime gubimo, odnosno dobit i gubitak ratovanja. Iako ga ne naziva tako, vidljivo je da ovdje Suárez daje vrlo jasnu definiciju kriterija *ad bellum* prema kojem mora biti zadovoljen uvjet visokog stupnja vjerojatnosti uspjeha kako bi rat bio opravdan“.³¹ Semeunović smatra da: „Iako ispred svog vremena,

²⁸B. Simeunović, Distinkcija *jus ad bellum* i *jus in bello* unutar teorije pravednog rata, 181.

²⁹ *Isto*, 182.

³⁰ *Isto*, 183.

³¹ Usp. *Isto*.

razmišljanje ovih autora ipak je dosta kontekstualizirano. Ograničenje vidimo u razumijevanju da rat može biti pravedan za obje strane na subjektivnom nivou, ali ne i na objektivnom. Iz toga možemo zaključiti da, 'objektivno', rat još uvijek može biti pravedan samo za jednu stranu“.³²

1.4. Suvremeni izvori

U suvremenoj teoriji pravednoga rata, posebno u zapadnim zemljama, postavljaju se pitanja o moralnim razlozima i uvjetima pod kojim se pokreću i vode ratovi. I u suvremenom promišljanju o ratu, postavljeni su moralni kriteriji i pravila koje su općenito prihvaćeni, a koji su postali određenim standardnim pravilom. Ova pravila se uzimaju kao srednji put između dviju krajnosti: pacifizma koji općenito odbacuje svako nasilje, te amoralnog realizma koji smatraju da nemoralno upotrebljavati nasilje u svrhu ostvarivanja nacionalnih interesa i belicizma koji promovira rat za ostvarenje vlastitih ciljeva. Ova načela su se tradicionalno dijelila u dva dijela, a danas se govori i o trostrukoj podijeli. “U prvome dijelu teorije, pod nazivom *jus ad bellum*, raspravlja se općenito o uvjetima pravednoga ulaska u rat. U drugome dijelu teorije, *jus in bello*, govori se o pravilima i moralnim načelima koja upravljaju i ograničavaju uporabu sile. U trećem dijelu, *jus post bellum*, koji postaje dio teorije tek u drugoj polovici 20. stoljeća, govori se o uvjetima pravednoga okončanja ratnoga sukoba i uvjetima uspostave pravednoga mira.”³³ Dok su se ova pravila i načela prije odnosila na odluke državnika i političkog vrha o pokretanju pravednog rata i njih se smatralo odgovornima za ispunjavanje ili ne ispunjavanje ovih moralnih uvjeta, danas se pravila *jus in bello* odnose na vojne zapovjednike i vojnike, ukoliko su odgovorni za konkretne strategije i taktike u ratu, ali isto tako se odnose na one koji su odgovorni da rat usmjeruju ka miru, tj. i političari, državnici, vojnici, međunarodne organizacije, itd.³⁴

³² Usp. F. Suárez, *Disputation XIII: On War*, Brown et. al. (ur.), *Selection of Three Works from Francisco Suárez*, Oxford, 1944., 800–865. Prema: B. Simeunović, Distinkcija *jus ad bellum* i *jus in bello* unutar teorije pravednog rata.

³³ S. Buzar, *Teorija pravednog rata* sv. Tome Akvinskog, 309.

³⁴ Usp. *Isto*

2. OSNOVNI PRINCIPI TEORIJE PRAVEDNOG RATA

U ovom poglavlju objedinit ćemo polazne temeljne točke teorije pravednog rata koje su navedene u prethodnom poglavlju, te dodati i kriterije *jus post bellum* koji se je razvio u novije vrijeme.

2.1. Jus ad bellum (*pravo na rat*)

Teorija pravednog rata razvila je niz kriterija kojima se ocjenjuje opravdanost ulaska u rat, što je obuhvaćeno pojmom *jus ad bellum*. Ovi kriteriji predstavljaju moralne uvjete koje država mora zadovoljiti kako bi započela rat na etički opravdan način. Među najvažnijim kriterijima su: pravedan uzrok, ispravna namjera, mjerodavan autoritet, posljednje sredstvo, razumna nada u uspjeh te proporcionalnost. Ovi kriteriji ne djeluju izolirano, nego zajedno stvaraju koncept moralnog opravdanja.

2.1.1. Pravedan uzrok

Prema teoriji pravednog rata, država smije započeti rat samo ako postoji pravedan uzrok. To znači da se rat može opravdati samo u iznimnim situacijama, kao što je slučaj samoobrane, zatim kad je potrebna obrana drugih od tuđe agresije, kod zaštite ljudskih prava, ili kod kažnjavanja ozbiljnih prijestupa. Samoobrana je, prema međunarodnom pravu, priznata kao legitimni razlog za ulazak u rat, no teorija pravednog rata također naglašava kako zaštita nedužnih i ljudskih prava može opravdati vojne akcije, osobito u slučajevima masovnih kršenja ljudskih prava, kao što su genocid ili etničko čišćenje.³⁵

2.1.2. Ispravna namjera

³⁵ Usp. M. Walzer, *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*, New York, 2006, 45.

Iako pravedan uzrok predstavlja osnovu za rat, on sam po sebi nije dovoljan. Rat se smije započeti isključivo s ispravnom namjerom, koja mora biti u skladu s pravednim ciljem rata – uspostavom pravednog mira. Država ne smije koristiti pravedan uzrok kao izgovor za ostvarivanje sebičnih ili skrivenih interesa, kao što su teritorijalna ekspanzija, ekonomska dobit, ili etnička netrpeljivost. Primarna svrha rata mora uvijek biti postizanje trajnog i pravednog mira.³⁶

2.1.3. Mjerodavan autoritet i javna objava

Odluku o ratu može donijeti samo mjerodavno političko tijelo koje ima legitimitet i autoritet, bilo da se radi o suverenoj državi ili međunarodnim institucijama. Odluka mora biti jasno i javno objavljena, kako građanima vlastite države, tako i neprijateljskoj strani, čime se nastoji osigurati transparentnost i poštivanje međunarodnih pravila ratovanja. Time se izbjegava tajno planiranje ratova koje vodi do eskalacije sukoba bez adekvatnog razloga.³⁷

2.1.4. Posljednje sredstvo

Rat je opravdan samo ako su iscrpljeni svi drugi načini za rješavanje sukoba, uključujući diplomaciju, pregovore, sankcije i druge mirovne metode. Ovo načelo zahtijeva da se rat koristi tek kao krajnje rješenje, kada su svi mirnodopski pokušaji bili neuspješni. Diplomacija i međunarodne institucije trebaju igrati ključnu ulogu u izbjegavanju oružanih sukoba.³⁸

2.1.5. Razumna nada u uspjeh

³⁶ Usp. B. Orend, *The Morality of War*, Ontario, 2013., 32.

³⁷ Usp. M. Walzer, *Just and Unjust Wars*, 50.

³⁸ Usp. B. Orend, *The Morality of War*, 33.

Ovaj kriterij zahtijeva da država može opravdano započeti rat samo ako postoji razumna nada da će postići svoje političke ciljeve. Ako ne postoji mogućnost pobjede ili ako su ciljevi rata neostvarivi, tada je rat moralno neprihvatljiv. Rat bez nade u uspjeh dovodi do nepotrebnog nasilja i patnje, a bez jasne mogućnosti postizanja političkih ciljeva, gubi svaki legitimitet.³⁹

2.1.6. Proporcionalnost

Proporcionalnost zahtijeva da dobra koja će rat donijeti moraju biti veća ili barem jednaka šteti koju će rat prouzročiti. Ova procjena uključuje razmatranje potencijalnih ljudskih gubitaka, materijalnog razaranja, ekonomske štete, te dugoročnih posljedica sukoba. Ako je šteta koju će rat prouzročiti prevelika u odnosu na ciljeve koje treba postići, tada je rat neopravdan.⁴⁰

2.2. Jus in bello (*pravo u ratu*)

Jedan od glavnih principa jus in bello (pravo u ratu) jest načelo diskriminacije. Država provodi pravedan rat samo ako uspijeva jasno razlikovati legitimne vojne mete od civilnog stanovništva. Prema ovom načelu, civili koji nisu aktivno uključeni u borbene aktivnosti imaju moralnu zaštitu i ne smiju biti cilj neposrednih i namjernih napada. Ova zaštita temelji se na ideji da civilno stanovništvo, budući da nije odgovorno za vođenje rata, mora ostati netaknuto i zaštićeno od nasilja. Svi vojni napadi moraju biti usmjereni isključivo prema borbenim snagama i vojnim ciljevima⁴¹, čime se nastoji ograničiti nepotrebne ljudske gubitke i štetu među nevinim ljudima.

2.2.1. Diskriminacija

³⁹ Usp. B. Orend, *The Morality of War*, 36.

⁴⁰ Usp. *Isto*, 38.

⁴¹ Usp. M. Walzer, *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*, 57.

Diskriminacija uključuje obvezu minimaliziranja "kolateralne štete" – neizbježnih civilnih žrtava koje mogu nastati kao posljedica vojnih operacija. Međutim, te civilne žrtve ne smiju biti izravni ciljevi napada, a sve vojne operacije moraju biti proporcionalne u odnosu na ciljeve koje rat nastoji postići. Time se osigurava da vojne operacije budu vođene s maksimalnim poštovanjem prema ljudskom životu i dostojanstvu „Država provodi pravedan rat ako i samo ako diskriminira između legitimnih vojnih meta i nedužnoga civilnog stanovništva. Civilni dio stanovništva neprijateljske države koji nije aktivno uključen u borbu smatra se moralno imunim od neposrednih i namjernih napada bilo koje vojske.”⁴²

2.2.2. Proporcionalnost

Kako bi rat bio pravedan, država treba upotrijebiti onu količinu vojne sile koja je proporcionalna onim ciljevima koji se žele postići. Ovo ograničenje upotrebe vojnih sila došla je do izražaja posebno u vrijeme Hladnog rata kako bi se postavile granice naoružavanju i upotreba sila. Proporcionalnost je ključni princip teorije pravednog rata koji nalaže jačim državama da ograniče svoju moć, te da je rat pravedan ako je upotreba vojne sile ne nadmašuje ciljeve koji se žele postići. Ovaj princip zahtijeva da količina i intenzitet vojne sile budu ograničeni tako da odgovaraju važnosti političkih i vojnih ciljeva. Ako uporaba sile nadilazi ono što je potrebno za postizanje tih ciljeva, tada rat postaje moralno neprihvatljiv. Proporcionalnost nastoji spriječiti pretjerano nasilje i nepotrebno razaranje, osiguravajući da šteta koju sukob može prouzročiti ne nadmaši koristi koje se očekuju od rata. Na primjer, uporaba prekomjerne sile koja uzrokuje masovno uništenje, osobito u odnosu na civilnu infrastrukturu ili stanovništvo, smatra se moralno i etički neprihvatljivom. Ovaj princip postao je posebno značajan tijekom razdoblja Hladnoga rata, kada je postojala prijetnja uporabe nuklearnog oružja, što bi imalo nesrazmjerne i katastrofalne posljedice po svijet.⁴³

⁴² Usp. B. Orend, *The Morality of War*, 41.

⁴³ Usp. M. Walzer, *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*, 65.

2.2.3. Pristanak na međunarodne pravne odredbe o zabrani oružja

Država može provoditi pravedan rat samo ako se pridržava tih odredbi i uzdrži od uporabe kemijskog i biološkog oružja, poput ubojitih plinova koji su korišteni tijekom Prvog svjetskog rata. Međunarodne konvencije, poput Ženevskog protokola iz 1925. godine i Konvencije o kemijskom oružju iz 1993. godine, zabranjuju uporabu ovih vrsta oružja, budući da izazivaju nesrazmjernu patnju i imaju dugoročne učinke na civilno stanovništvo i okoliš. Pravedan rat se poštuje ako se, dakle, Država provodi pravedan rat pokazujući dobru volju kroz poštivanje međunarodnih pravnih odredbi o zabrani oružja, posebno od upotrebe kemijskoga i biološkoga (npr. kao što su bili korišteni u Prvom svjetskom ratu). Nakon Drugog svjetskog rata željelo se je zabraniti i nuklearno oružje, ali iako nije došlo do formalne zabrane, ipak se smatra da je upotreba ove vrste oružja protivna načelu proporcionalnosti i diskriminacije, te su time smatrana neopravdana.⁴⁴

2.2.4. Dobrohotno tretiranje ratnih zarobljenika

Voditi pravedan rat podrazumijeva i pošten, pravedan i dobrohatan način ophođenja s ratnim zarobljenicima neprijateljske strane. Oni više ne predstavljaju prijetnju, te se ne mogu tretirati kao agresor i, posljedično, legitimna meta. Zabranjeno je, stoga, svako izgladnjivanje, mučenje, silovanje, izlaganje medicinskim i ostalim nemoralnim eksperimentima. Prema načelima međunarodnog humanitarnog prava, država može provoditi pravedan rat samo ako dobrohotno postupi prema neprijateljskim vojnicima postaju ratni zarobljenici. Oni više ne predstavljaju prijetnju te ih se mora tretirati u skladu s osnovnim ljudskim pravima. Ratni zarobljenici prestaju biti legitimne vojne mete te se prema njima mora postupiti dostojanstveno i humano, poštujući njihova prava prema međunarodnim konvencijama. Međunarodne pravne norme, posebno Ženevske konvencije iz 1949. godine, jasno definiraju prava ratnih zarobljenika. Ove odredbe zahtijevaju da se zarobljenike poštedi svakog oblika zlostavljanja, uključujući gladovanje, mučenje, silovanje,

⁴⁴ Usp. R. Falk, *The Costs of War: International Law, the UN, and World Order after Iraq*, Routledge, 2008., 72.

prisilni rad, medicinske eksperimente, ili proizvoljno pogubljenje. Cilj je osigurati da zarobljenici budu tretirani s poštovanjem, imajući pravo na hranu, medicinsku skrb i komunikaciju sa svojim obiteljima.⁴⁵

2.2.5. Suzdržavanje od korištenja sredstava *mala in se*

Država može provoditi pravedan rat samo ako se suzdržava od korištenja sredstava koja su inherentno zla, poznata kao *mala in se*. Ova sredstva uključuju postupke poput genocida, etničkog čišćenja, masovnih silovanja i uporabe oružja čiji učinci ne mogu biti kontrolirani ili predvidljivi. Takva djela nisu samo neopravdana, već i duboko nemoralna, te krše osnovna načela međunarodnog humanitarnog prava i etike ratovanja. Genocid, etničko čišćenje i masovna silovanja predstavljaju zločine protiv čovječnosti prema međunarodnim konvencijama, uključujući Rimsku statut Međunarodnog kaznenog suda iz 1998. godine. Ova djela ne samo da izazivaju ogromnu ljudsku patnju, već destabiliziraju društva, stvaraju dugotrajnu mržnju i uništavaju kulturne i etničke zajednice. Uporaba takvih metoda je zabranjena jer narušava svaki oblik moralne i političke legitimnosti države koja sudjeluje u ratu.⁴⁶ Sukladno načelima međunarodnog prava, države koje koriste ili opravdavaju korištenje ovakvih sredstava ozbiljno krše međunarodne norme i mogu biti predmet međunarodne kaznene odgovornosti. Pravo na rat ne uključuje pravo na neograničeno nasilje, a korištenje sredstava *mala in se* uvijek dovodi do moralne i pravne osude, bez obzira na političke ciljeve.⁴⁷

2.2.5. Suzdržavanje od odmazde

“Država provodi pravedan rat ako i samo ako ne krši pravila teorije pravednoga rata zato što je to učinila neprijateljska strana.”⁴⁸ Prema teoriji pravednog rata, država provodi

⁴⁵ Usp. J. Pictet, *Commentary on the Geneva Conventions of 12 August 1949*, International Committee of the Red Cross, Geneva, 1958., 88.

⁴⁶ Usp. W. A. Schabas, *Genocide in International Law: The Crimes of Crimes*, Cambridge, 2000., 88.

⁴⁷ Usp. J. M. Henckaerts, i L. Doswald-Beck, *Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005, 101.

⁴⁸ S. Buzar, *Teorija pravednog rata sv. Tome Akvinskog*, 310.

pravedan rat samo ako se suzdržava od odmazde, čak i u slučajevima kada neprijateljska strana krši pravila ratovanja. Načelo suzdržavanja od odmazde osigurava da države ne odgovaraju na nepravde počinjene od strane protivnika kršenjem etičkih normi, jer bi takvo ponašanje dovelo do eskalacije nasilja i potpunog urušavanja moralnog poretka sukoba. Ovaj princip temelji se na ideji da pravedan rat mora ostati unutar moralnih i pravnih okvira, bez obzira na postupke neprijatelja.⁴⁹ Odmazda u obliku kršenja humanitarnog prava, poput napada na civile ili uporabe zabranjenih oružja, nije opravdana, čak i ako je neprijateljska strana već prekršila ova pravila. Primjerice, ukoliko neprijateljska vojska koristi kemijsko oružje, suprotna strana ne smije odgovoriti istom mjerom, već mora ostati dosljedna međunarodnim normama i etičkim principima. Ova suzdržanost naglašava važnost moralne superiornosti i jača međunarodni poredak, koji se temelji na poštivanju humanitarnog prava.⁵⁰ Suzdržavanje od odmazde također osigurava da sukobi ne prerastu u spiralu nasilja bez kraja. Ovaj princip pridonosi očuvanju civilizacijskih normi unutar ratovanja, jer je cilj teorije pravednog rata ograničiti sukobe i štetu koliko god je to moguće, čak i u najtežim okolnostima. Postupanje s moralnim integritetom, čak i kad se suočava s nepravednim ili nemoralnim neprijateljem, predstavlja važan korak prema postizanju dugotrajnog mira.⁵¹ Odmazda dovodi do opasnosti od dehumanizacije obje strane u sukobu, narušava povjerenje u međunarodni sustav i otežava postizanje diplomatskih rješenja. Suzdržanost u tim situacijama pokazuje poštovanje prema ljudskom dostojanstvu i međunarodnim konvencijama, kao što su Ženevske konvencije, koje štite neborbene civile i ograničavaju nasilje tijekom sukoba.⁵²

⁴⁹ Usp. B. Orend, *The Morality of War*, 49.

⁵⁰ Usp. Y. Dinstein, *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict*, Cambridge, 2012, 96 - 99.

⁵¹ Usp. M. Walzer, *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*, 78.

⁵² Usp. M. Sassòli, *International Humanitarian Law: Rules, Controversies, and Solutions to Problems Arising in Warfare*, Cheltenham, 2019., 33.

3. TEORIJA PRAVEDNOG RATA U SUVREMENOM CRKVENOM UČITELJSTVU

Činjenica je da Crkva mir u pravom smislu te riječi vidi kao stvarnost koja može biti samo dar od Boga, ili od Kneza mira kojeg spominje prorok Izaija (usp. Iz 9, 5 i 6). Isto tako ne možemo zatvarati oči pred realnošću, kako na globalnoj razini, tako i unutar zajednice Kristovih vjernika. I povijest i sadašnjost nalažu nam kako mir nikada nije bio univerzalan i sveprisutan, stoga je zadaća Crkve i njezinog učiteljstva u okviru ove teorije prvenstveno pozivati na mir. U nadolazećem poglavlju navest ćemo neke bitne odrednice učiteljstva Crkve koje se tiču teorije pravednog rata. Naglasak će se staviti na Drugi vatikanski koncil, Katekizam Katoličke Crkve i Kompendij socijalnog nauka Crkve, te na pojedinim enciklikama postkoncilskih papa i njihovim stavovima.

3.1. Drugi vatikanski sabor

Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* (dalje GS), o Crkvi u suvremenom svijetu, Drugoga vatikanskog sabora u V. glavi, naslovljenoj *Promicanje mira i izgradnja zajednice naroda*, naglašava prije svega potrebu izgradnje mira.⁵³ Mir u ovom kontekstu nije samo odsustvo rata ili *status quo* neprijateljskih strana. Koncil smatra da je potrebno učiniti sve da se izbjegne bilo koji rat i ograniči bilo koja nečovječnost. Koncilski oci dižu glas protiv bilo koje forme ratnih zločina, te najoštrije osuđuju upotrebu bilo kojeg oružja ili sredstva koje može sustavno uništiti čitave narode ili manjine.⁵⁴ Nadalje, zalažu se za „poštivanje međunarodnih konvencija koje bi spriječile rat ili barem pomogle obuzdavanju njegove nečovječnosti. No oci su svjesni da se vladama, nakon što se iscrpe mogućnosti pregovora, ne može zaniijekati pravo na zakonitu obranu.“⁵⁵ GS u tom kontekstu nalaže i sljedeće: „*I dokle god bude postojala pogibelj rata i dokle god ne bude međunarodne nadležne vlasti koja će raspolagati prikladnim snagama, dotle se neće moći zaniijekati vladama, pošto budu iscrpile sve mogućnosti mirovnih pregovora, pravo na zakonitu obranu (...). No, jedno je*

⁵³ Usp. Š. Marasović, Pojam mira u socijalnim dokumentima Crkve, *Crkva u svijetu*, 39 (2004.) 3, 344.

⁵⁴ Drugi vatikanski koncil, *Gaudium et spes*. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu, u: *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986., br. 79. (Dalje GS)

⁵⁵ I. Mršić Felbar - D. Tolvajčić, Teorija „pravednog rata“ u katoličkoj misli, 52.

*upotrijebiti oružje u pravednoj obrani naroda, a drugo je htjeti podjarmiti druge narode.*⁵⁶ Iz gore navedenog možemo zaključiti da Drugi vatikanski sabor „prihvaća, iako oprezno i sužavajućom formulacijom, tradicionalnu teoriju o pravednom ratu.“⁵⁷ Valja još jednom zaključiti kako sabor stavlja naglasak prvenstveno na mir, a teorija pravednog rata usput je provučeno definirana.

3.2. Katekizam Katoličke crkve

Apostolska konstitucija *Fidei depositum* Ivana Pavla II. objavljena je 1992. kao Uvod u *Katekizam Katoličke Crkve* (dalje KKC), o tridesetoj obljetnici otvaranja Drugoga vatikanskog sabora. U KKC konkretno tematiku rata i povezanost s teorijom pravednog rata vidimo u članku petom koji govori o zapovijedi: „Ne ubij!“. „Katekizam inzistira na oslobađanju od robovanja ratu pozivajući se, dakle, na petu zapovijed Dekaloga te apelirajući na građane i nositelje vlasti da se zauzimaju za mir.“⁵⁸ KKC ponavlja i pobliže objašnjava zaključak Drugog vatikanskog sabora iz pastoralne konstitucije GS, gdje je naglašen ideal mira i određuje se zabrane ubojstva općenito.

3.3. Kompendij socijalnog nauka Crkve

„Kompendij socijalnog nauka Crkve također je, poput KKC, priređen po nalogu svetoga oca Ivana Pavla II. s ciljem izlaganja socijalnog naučavanja Crkve, a u svojem 11. poglavlju, naslovljenom *Promicanje mira*, u trećem dijelu govori o slomu mira, odnosno o ratu u kontekstu zakonite obrane, branjenju mira općenito, dužnosti zaštite nevinih, mjerama protiv onih koji prijete miru, razoružanju i osudi terorizma.“⁵⁹ Kompendij naglašava da, u slučaju rata, napadnuta država ima pravo i obvezu obraniti svoj teritorij i građane, te organizirati obrambene snage i vojnu silu, poštujući uvjete i smjernice „pravednoga rata“.⁶⁰ „Dakle, samo

⁵⁶ GS, 79.

⁵⁷ B. Häring, *Kristov zakon: život u zajedništvu s Bogom i bližnjima*, Zagreb, 1973., 51.

⁵⁸ I. Mršić Felbar - D. Tolvajčić, Teorija „pravednog rata“ u katoličkoj misli, 52.

⁵⁹ *Isto*, 54.

⁶⁰ Usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, Hrvatska biskupska konferencija i Glas koncila, Zagreb, 2016., br. 500. (Dalje KKC).

*odluka mjerodavnih tijela, na temelju strogih provjera i utemeljenih motivacija, može pružiti međunarodnu opravdanost uporabi oružane sile, otkrivajući određene prilike kao prijetnje miru i ovlašćujući upletanje u sferu vlasti pridržane nekoj državi.*⁶¹ Kompendij potvrđuje, dakle, da država ima moralnu obvezu braniti mir i zaštititi nedužne ljude, te na poseban način osuđuje genocid i oružje za masovno uništenje. Navodi i neke ozbiljne prijetnje miru, kao što je prodaja i trgovina oružjem, a osuđuje se i „*korištenje djecom i adolescentima kao vojnicima u oružanim sukobima*“.⁶² Za svaku osudu je i terorizam kao „*jedan od najokrutnijih oblika nasilja koje danas potresa međunarodnu zajednicu*“.⁶³ Kompendij govori i o pravu na obranu protiv terorizma te tvrdi da je „*kaznena odgovornost uvijek osobna i stoga se ne može proširiti na religije, nacije, etničke skupine kojima teroristi pripadaju*“.⁶⁴ Terorizam koji bi se vršio u Božje ime je, pored toga, još i bogohuljenje.

⁶¹ KKC, br. 501.

⁶² *Isto*, br. 512.

⁶³ *Isto*, br. 513.

⁶⁴ *Isto.*, br. 514.

4. ODABRANE ENCIKLIKE U SVJETLU TEORIJE PRAVEDNOG RATA

U ovom poglavlju osvrnut ćemo se na neke papinske enciklike koje u svom sadržaju spominju odabranu temu. To su prvenstveno enciklike papa koji su djelovali u vrijeme velikih ratnih zbivanja i jasno pozivali zaraćene strane i svijet na primirje. Time još jednom potvrđujemo kako Crkveno vodstvo primarno u svakom ratnom sukobu apelira na mir. Osvrnut ćemo se na neke enciklike i dokumente bitne za najveće sukobe moderne svjetske i europske povijesti. Treba istaknuti Pija XII. koji je osuđivao rat i prije Drugog vatikanskog sabora. Iz njegovih govora, kao što su božićne poruke 1942., 1944., te božićna poslanica 1948., možemo iščitati da naglasak više nije toliko na pravednoj obrani, budući da su se kriteriji izmijenili kao posljedica promjene povijesnih okolnosti (kao što je, na primjer, pitanje legitimne vlasti kod totalitarističkih režima i raznih diktatora.⁶⁵ U svojoj radio poruci, stoga, kaže: „*sve moguće da se jedanput zauvijek zabrani i odstrani agresivni rat kao zakonito sredstvo rješenja međunarodnih razmimoilaženja i kao sredstvo nacionalnih težnji.*“⁶⁶

4.1. Pacem in terris

Enciklika *Pacem in Terris* (dalje PT), objavljena 1963. godine, jedna je od najvažnijih papinskih enciklika posvećenih pitanju mira, s posebnim naglaskom na moralna načela koja bi trebala voditi međunarodne odnose.⁶⁷ Papa Ivan XXIII. u ovom dokumentu ističe potrebu za izgradnjom društva koje se temelji na načelima univerzalne pravde, istine, slobode i solidarnosti, naglašavajući da pravedni poredak mora biti utemeljen na prirodnom pravu i dostojanstvu ljudske osobe.⁶⁸ U kontekstu teorije pravednog rata, PT pruža smjernice za sprječavanje oružanih sukoba putem dijaloga i pregovora, ističući da se rat ne može smatrati legitimnim sredstvom za rješavanje međunarodnih sukoba u suvremenom svijetu. Iako enciklika ne ulazi u detalje tradicionalnih principa *jus ad bellum* (pravo na rat) i *jus in bello*

⁶⁵ Usp. I. Mršić Felbar - D. Tolvajčić, Teorija „pravednog rata“ u katoličkoj misli, 56.

⁶⁶ Pio XII., „Radio-poruka, 24. prosinca 1944.“, u: Marijan Valković (ur.), *Sto godina katoličkoga socijalnog nauka*, Zagreb 1991., 99.

⁶⁷ Usp. Ivan XXIII. *Pacem in Terris - Mir na Zemlji. Enciklika o miru, ljudskim pravima i čovjekovom dostojanstvu*, (11.4.1963.), Zagreb, 1964. (Dalje: PT)

⁶⁸ Usp. PT, br. 8., 9.

(pravo u ratu), ona snažno podupire koncept kolektivne sigurnosti i mirnog suživota naroda, čime se implicira da svaki oblik agresije predstavlja kršenje moralnih i etičkih načela. Enciklika posebno naglašava važnost međusobnog povjerenja i suradnje među državama, potičući međunarodne institucije da djeluju u korist općeg dobra, kako bi se osigurala stabilnost i mir na globalnoj razini.⁶⁹ U tom smislu, PT nudi moralne smjernice za izbjegavanje sukoba i upravljanje napetostima, podupirući moralno pravo na obranu, ali samo kao krajnju mjeru nakon što su iscrpljene sve mirovne mogućnosti. Papa Ivan XXIII. jasno izražava stav da mir nije samo odsutnost rata, već je rezultat ispravnog društvenog poretka u kojem su ljudska prava i dostojanstvo temeljni principi. Time enciklika postaje važan dokument u promišljanju etike rata i mira unutar katoličke tradicije, kao i u širem međunarodnom kontekstu.⁷⁰

4.2. Gaudium et Spes

Već spomenuta pastoralna konstitucija GS, objavljena na završetku Drugog vatikanskog sabora 1965. godine, jedno je od najvažnijih doktrinarnih djela Crkve u 20. stoljeću, koje pruža suvremeni pogled na ulogu Crkve u svijetu. Dokument se bavi širim pitanjima ljudskog dostojanstva, socijalne pravde, obiteljskog života, kulture, ali i mira i rata, gdje je poseban naglasak stavljen na moralne odgovornosti međunarodne zajednice u osiguranju mira.⁷¹ U pogledu teorije pravednog rata, GS potvrđuje temeljnu težnju Crkve za mirom, naglašavajući kako su svi ratovi, osobito u kontekstu modernog naoružanja, posebno nuklearnog, izuzetno opasni i moralno upitni. Dokument postavlja pitanje legitimnosti rata u svijetu koji se suočava s prijetnjama totalnog uništenja i izražava duboku zabrinutost zbog rastuće militarizacije i utrke u naoružanju. Doktrina pravednog rata prisutna je kroz poziv na korištenje svih raspoloživih sredstava za mirno rješavanje sukoba prije nego se razmatra uporaba sile. GS naglašava da se rat može opravdati jedino kao posljednje sredstvo, kada su iscrpljene sve druge mogućnosti, a čak i tada, moralni principi *jus in bello* zahtijevaju da se nevinima pruži maksimalna zaštita te da se izbjegava nesrazmjerno uništenje i stradanje

⁶⁹ Usp. K. Himes, *Modern Catholic Social Teaching: Commentaries and Interpretations*, Washington D.C., 2004, 142-146.

⁷⁰ Usp. *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve Hrvatske biskupske konferencije, Komisija Hrvatske biskupske konferencije *Iustitia et pax*, Zagreb 2005., br. 253-258.

⁷¹ Usp. GS.

civila. Poseban naglasak stavljen je na suradnju među narodima, ističući kako je međunarodna suradnja kroz institucije poput Ujedinjenih naroda ključna za održavanje trajnog mira i sprječavanje budućih sukoba.⁷² Dokument ističe odgovornost onih koji vode države da djeluju u skladu s moralnim načelima, jer njihova odluka o ratu i miru ima dalekosežne posljedice ne samo za njihove narode, nego i za cijelo čovječanstvo. GS također priznaje pravo na obranu, ali uz jasno izražen stav da se oružani sukob mora uvijek izbjeći kada je to moguće, pozivajući na pravedniji međunarodni poredak koji bi osigurao pravičnost, jednakost i zaštitu ljudskih prava kao temeljne osnove za mir.⁷³

4.3. Evangelium Vitae

Enciklika *Evangelium Vitae* (dalje EV) koju je 1995. godine objavio papa Ivan Pavao II., bavi se temeljnim pravom na život, koje enciklika postavlja u središte svih moralnih i društvenih pitanja. Iako primarno fokusirana na teme poput pobačaja, eutanazije i smrtnog kaznenog sustava, EV također daje važne smjernice za promišljanje o ratu, mirovnim procesima i zaštiti života u kontekstu oružanih sukoba. U svjetlu teorije pravednog rata, EV potvrđuje duboku vezu između prava na život i moralnog načela o pravednom ratu. Ivan Pavao II. izričito naglašava da su svi oblici nasilja koji ugrožavaju nedužni život moralno neprihvatljivi, bez obzira na političke ili društvene okolnosti. Ova enciklika oštro osuđuje svaki oblik nepravde koja dovodi do masovnih stradanja i gubitaka nedužnih života, naglašavajući kako oružani sukobi često rezultiraju kršenjem osnovnih ljudskih prava, osobito prava na život. Enciklika također ističe važnost međunarodne suradnje i solidarnosti kao ključnih elemenata u sprječavanju ratova i promicanju trajnog mira.⁷⁴ U ovom kontekstu, papa Ivan Pavao II. poziva na stvaranje pravednijeg svjetskog poretka u kojem bi svi narodi imali pravo na mir, razvoj i sigurnost. Osim toga, EV povezuje zaštitu života s odgovornim vođenjem politike, te naglašava da politički lideri imaju moralnu obvezu zaštititi ljudski život u svim okolnostima, uključujući i u vrijeme rata. EV time proširuje pojam pravednog rata, stavlajući naglasak na ljudsko dostojanstvo i svetost života, čime dodatno utvrđuje

⁷² Usp. K. Himes, *Modern Catholic Social Teaching: Commentaries and Interpretations*, 153-158.

⁷³ Usp. J. V., Schall, *The Church, the State, and Society: An Introduction to Catholic Social Doctrine*. Catholic University of America Press, 2007, 102-105.

⁷⁴ Usp. Ivan Pavao II. *Evangelium Vitae - Evandjelje Života. Enciklika o vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života* (25.3.1995.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1995.

moralne granice uporabe oružane sile, čak i u slučajevima kad bi ona bila opravdana prema klasičnim principima *jus ad bellum* i *jus in bello*. Ova enciklika snažno podupire Crkvenu poziciju da mir nije samo odsutnost rata, već pozitivan proces izgradnje pravednijeg i sigurnijeg svijeta za sve ljude.⁷⁵

4.4. Caritas in Veritate

Enciklika *Caritas in Veritate* (dalje CV), koju je 2009. godine objavio papa Benedikt XVI., bavi se složenim pitanjima socijalne pravde, globalnog razvoja i etike međunarodnih odnosa. Iako enciklika ne govori izravno o teoriji pravednog rata, ona pruža moralni okvir koji može poslužiti kao temelj za razumijevanje pitanja mira, sigurnosti i sukoba u globaliziranom svijetu. Benedikt XVI. ističe da su ljubav i istina osnovni principi koji trebaju voditi međuljudske odnose, uključujući i međunarodne odnose.⁷⁶ CV naglašava važnost solidarnosti među narodima i potrebu za međunarodnim institucijama koje će osigurati pravedan razvoj i pravično upravljanje prirodnim resursima, čime se pridonosi globalnom miru. U kontekstu teorije pravednog rata, enciklika indirektno utvrđuje moralni imperativ koji nalaže da se politički sukobi rješavaju mirnim putem i putem pravednih institucija, te da međunarodne organizacije imaju moralnu obvezu raditi na sprječavanju sukoba kroz suradnju i pravedno rješavanje sporova. Enciklika također ističe da je globalna nejednakost jedan od uzroka napetosti i sukoba u svijetu, te poziva na stvaranje pravednijeg svjetskog poretka, gdje bi svi ljudi imali jednak pristup resursima i mogućnostima za razvoj. Ovaj poziv na socijalnu pravdu izravno je povezan s prevencijom rata, jer pravedniji ekonomski i socijalni odnosi smanjuju potrebu za oružanim sukobima.⁷⁷ U skladu s učenjem Katoličke crkve o pravednom ratu, CV podupire stajalište da je obrana pravedna samo u kontekstu zaštite temeljnih ljudskih prava, ali i upozorava na opasnosti od militarizacije i rata kao sredstva rješavanja problema. Benedikt XVI. poziva na uspostavu moralnih normi koje bi osigurale mir i razvoj na globalnoj razini, ističući da svaki oblik nasilja i sukoba, koji nije u

⁷⁵ Usp. K. Himes, *Modern Catholic Social Teaching: Commentaries and Interpretations*, 198-202.

⁷⁶ Usp. Benedikt XVI. *Caritas in Veritate - Ljubav u Istini. Enciklika o cjelovitome ljudskom razvoju u ljubavi i istini* (29.6.2009.), Zagreb, 2009.

⁷⁷ Usp. K. Himes, *Modern Catholic Social Teaching: Commentaries and Interpretations*, 215-220.

skladu s načelima pravednosti i solidarnosti, predstavlja moralno kršenje dostojanstva čovjeka.⁷⁸

4.5. Fratelli Tutti

U enciklici *Fratelli Tutti* (dalje FT) papa Franjo nudi suvremeni pogled na temu rata i mira, u kojem dovodi u pitanje tradicionalni koncept pravednog rata.⁷⁹ U paragrafu 248, Papa izričito kaže: “Danas više ne možemo govoriti o pravednom ratu.” Naglašava da se, s obzirom na razoružavajuću destruktivnost modernog oružja i globalne povezanosti, svaka vrsta sukoba mora izbjegavati. Umjesto oslanjanja na teoriju pravednog rata, papa Franjo poziva na promicanje dijaloga, solidarnosti i nenasilja kao glavnih sredstava za rješavanje sukoba. Ova kritika pravednog rata predstavlja značajan pomak u crkvenoj doktrini, posebno u kontekstu prijašnjih enciklika koje su opravdavale upotrebu sile u određenim okolnostima.⁸⁰ U FT, papa Franjo ističe da, u svijetu punom nuklearnog, kemijskog i biološkog oružja, rat više ne može biti smatran “rješenjem” niti “pravednim” načinom postizanja mira, jer uvijek uzrokuje nepopravljive štete čovječanstvu i okolišu. Papina izjava u FT uvelike odražava njegovu dugoročnu posvećenost nenasilju i traženju alternativnih putova za rješavanje međunarodnih sukoba, što se može vidjeti i u njegovim ranijim govorima i dokumentima, poput poruke za Svjetski dan mira 2017., gdje je također poticao na nenasilje kao “stil politike”.⁸¹

⁷⁸ Usp. *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, br. 485-490.

⁷⁹ Usp. Franjo, *Fratelli tutti - Svi smo Braća. Enciklika o bratstvu i društvenom prijateljstvu* (3.10.2020.), Zagreb, 2020., (Dalje: FT)

⁸⁰ Usp. FT, br. 25-28.

⁸¹ Usp. Franjo, "Nenasilje: Stil politike mira". Poruka za Svjetski dan mira 2017., Libreria Editrice Vaticana, Vatikan, 2017.

ZAKLJUČAK

Teorija pravednog rata pruža moralni i pravni okvir koji pomaže u reguliranju sukoba i osiguravanju da se oružane borbe vode na način koji poštuje ljudsko dostojanstvo i temeljne etičke principe. Od svojih antičkih korijena, preko srednjovjekovne misli Tome Akvinskog i kasnijih teoloških i filozofskih promišljanja, ova teorija nastoji uravnotežiti potrebu za obranom i pravdom s nužnošću minimiziranja nasilja i štete. Kroz razmatranje ključnih elemenata poput *jus ad bellum* i *jus in bello*, postaje jasno da moralnost rata nije samo pitanje opravdanosti njegovog pokretanja, nego i načina na koji se rat vodi. Pravedni uzroci, ispravne namjere, proporcionalnost i suzdržanost od napada na civile i uporabe neetičnih sredstava oblikuju temelje za pravedno ratovanje. Poštivanje međunarodnih normi, uključujući zabrane korištenja oružja *mala in se* i pravila o postupanju s ratnim zarobljenicima, dodatno naglašava važnost zadržavanja moralne odgovornosti čak i u najtežim sukobima. Katolička misao kroz enciklike i crkvene dokumente poput PT, GS, EV i CV također igra ključnu ulogu u razvijanju i interpretiranju teorije pravednog rata. Ovi dokumenti potiču na dijalog, mir i poštovanje ljudskih prava, naglašavajući da rat nije samo političko pitanje, već i moralno.

Katolički socijalni nauk snažno podupire načelo da mir mora biti krajnji cilj svakog sukoba i da oružana sila treba biti korištena samo kada su iscrpljena sva druga sredstva. Međutim, dodajući suvremenu perspektivu, papa Franjo u enciklici FT dovodi u pitanje samu relevantnost teorije pravednog rata u današnjem svijetu. Njegova izjava da "danas više ne možemo govoriti o pravednom ratu" (FT, 248) odražava promjenu u crkvenom učenju, gdje se naglasak stavlja na izbjegavanje sukoba i traženje nenasilnih rješenja. U svijetu opterećenom prijetnjama nuklearnog, kemijskog i biološkog oružja, Papa naglašava da rat uzrokuje prevelike razmjere štete, čineći tradicionalne argumente o pravednom ratu zastarjelima. Ova kritika, uz poziv na dijalog i nenasilje, otvara novu dimenziju u teološkoj i moralnoj raspravi o vođenju sukoba u suvremenom svijetu. Teorija pravednog rata i dalje ima svoju važnost u kontekstu reguliranja sukoba, no današnje okolnosti zahtijevaju dublje promišljanje o moralnosti same ideje rata. Suvremeni izazovi, poput terorizma i prijetnje oružjem masovnog uništenja, traže novu paradigmu koja bi promicala nenasilje kao jedini istinski održiv put prema trajnom miru.

LITERATURA

Izvori

BENEDIKT XVI., *Caritas in Veritate - Ljubav u istini. Enciklika o cjelovitome ljudskom razvoju u ljubavi i istini* (29.6.2009.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009.

BIBLIJA, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2012.

DRUGI VATIKANSKI KONCIL., *Gaudium et spes*, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu, u: *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986.

FRANJO, *Fratelli tutti – Svi smo Braća. Enciklika o bratstvu i društvenom prijateljstvu* (3.10.2020.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2020.

FRANJO, "Nenasilje: Stil politike mira". Poruka za Svjetski dan mira 2017., Libreria Editrice Vaticana, Vatikan, 2017.

IVAN PAVAO II., *Evangelium Vitae - Evandjelje Života. Enciklika o vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života* (25.3.1995.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995.

KATEKIZAM KATOLIČKE CRKVE, Hrvatska biskupska konferencija i Glas koncila, Zagreb, 2016.

KOMPENDIJ SOCIJALNOG NAUKA CRKVE, Kršćanska sadašnjost, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve Hrvatske biskupske konferencije, Komisija Hrvatske biskupske konferencije Iustitia et pax, Zagreb, 2005.

PIO XII., "Radio-poruka, 24. prosinca 1944.", Marijan Valković (ur.), *Sto godina katoličkoga socijalnog nauka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991.

Knjige

ARISTOTEL, *Politika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1992.

DINSTEIN, Y., *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict*, Cambridge University Press, Cambridge, 2012.

FALK, R., *The Costs of War: International Law, the UN, and World Order after Iraq*, Routledge, 2008.

HÄRING, B., *Kristov zakon: život u zajedništvu s Bogom i Bližnjima*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1973.

HENCKAERTS, J. M., - DOSWALD-BECK, L., *Customary International Humanitarian Law*, Volume I: Rules. Cambridge University Press, Cambridge, 2005.

OREND, B., *The Morality of War*, Broadview Press, Ontario, 2006.

SASSÒLI, M., *International Humanitarian Law: Rules, Controversies, and Solutions to Problems Arising in Warfare*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2019.

SCHABAS, W. A., *Genocide in International Law: The Crimes of Crimes*, Cambridge University Press, Cambridge, 2000.

SCHALL, J. V., *The Church, the State, and Society: An Introduction to Catholic Social Doctrine*, Catholic University of America Press, Washington D.C., 2007.

TOMA AKVINSKI., *Summa Theologiae*, II, *Država*, Globus, Zagreb, 1990.

WALZER, M., *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*. Basic Books, New York, 2006.

Članci

BUNTIĆ M. - MUSIĆ I., Ideja pravednog rata i pravednog mira u antičkoj i skolastičkoj misli, Zbornik *Vukovar '91. – genocid i memoricidna baština Europske unije*, Institut Ivo Pilar, Zagreb-Vukovar, 2014.

BUZAR S., Teorija pravednog rata sv. Tome Akvinskog, *Obnovljeni život*, 70 (2015.) 3, 305-316.

KOPREK, I. Pacifizam i teorija pravednog rata, *Obnovljeni život*, 45 (1991.) 5, 459-471.

MARASOVIĆ, Š. Pojam mira u socijalnim dokumentima Crkve, *Crkva u svijetu*, 39 (2004.) 3, 335-360.

MRŠIĆ FELBAR I. - TOLVAJČIĆ D., Teorija „pravednog rata“ u katoličkoj misli, *Filozofska istraživanja*, 37 (2017.) 1, 49-54.

SIMEUNOVIĆ B. Distinkcija jus ad bellum i jus in bello unutar teorije pravednog rata, *Prolegomena* 17 (2018) 2, 173–190.

Mrežni izvori

MATTOX, J. M., Augustine's Political and Social Philosophy, *Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2011, dostupno na: <http://www.iep.utm.edu/aug-poso/> (pristupljeno 19.8.2024.).

SVEUČILIŠTE U SPLITU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja, IVANA ČOVIĆ, kao pristupnik za stjecanje zvanja *sveučilišnoga/sveučilišne prvostupnika/prvostupnice katehetike*, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo moga vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, _____

Potpis

SUMMARY

This paper explores the historical development and key principles of just war theory in the context of Catholic theology and the social teaching of the Church. Beginning with ancient philosophers such as Plato and Aristotle, and continuing with medieval theologians like Thomas Aquinas, the paper analyzes various approaches that have shaped just war theory. The concept of just war is examined through two fundamental principles: *jus ad bellum* (the right to war) and *jus in bello* (the right in war). Special attention is given to the role of the Church in shaping moral guidelines on warfare, including contributions from the Second Vatican Council, the Catechism of the Catholic Church, and the Compendium of the Social Doctrine of the Church. The paper also analyzes selected encyclicals, with particular emphasis on the encyclical *Pacem in terris*, which provides fundamental guidelines on just war in the contemporary social context.

Key words: War, Just War Theory, Morality, Magisterium, Social teaching of the Church